

تبرک بہ تربت در سیرہ صالحان

علی احمدی میانجی
ترجمہ محمد مہدی رضایی

تبرک به آثار برجای مانده از پیامبران و بندگان صالح خدا، عملی است مورد تأیید اسلام. مسلمین، تبرک جستن را کاری دینی و شرعی و از اصول زندگی دین دارانه خود می دانند.

راستی آنان که این عمل را منع می کنند و انجام دهنده آن را مشرک و کافر می دانند، چه دلیل معتبر و قانع کننده‌ای در ردّ آن دارند و با چه برهانی به انبوه مسلمانان اهانت روا می دارند؟! تبرک جستن سنتی نبوی است که صحابه و تابعین به آن معتقد بودند و هیچ شائبه و شرک و کفر در آن نمی دیدند.

عده‌ای که خود را پیرو سنت رسول خدا ﷺ و سلف صالح می دانند و جز خود همگان را به کفر و بی دینی و شرک متهم می سازند، بهتر است در افکار و اندیشه‌های خود تجدید نظر کنند و با عقلی آزاد و وجدانی زنده، بی هیچ تعصب و انگیزه خودخواهانه، دلایل قطعی و روشن مسئله را پیش چشم آورند و در برابرشان فروتن گردند و همچنان که شأن بحث‌های علمی و عالمانه اقتضا می کند، حق و حقیقت را اگرچه ناگوارشان باشد، بپذیرند.

اجابت و سرسختی سلفی‌ها در منع مسلمانان از تبرک جستن به آثار پیامبران و صالحان، هیچ تفسیر صحیح و روشنی ندارد؛ بلکه با انبوه روایاتی که این عمل را جایز می‌شمارد و سیره پیامبر و صحابه و تابعین را شاهد می‌آورد، ناسازگار و خودبه‌خود از درجه اعتبار و اهمیت است.

تبرک جستن صحابه و تابعین به خاندان پیامبر ﷺ و آثار متعلق به آنها، که در روایات بسیاری به آن تصریح شده، گواهی است روشن بر نادرست و ناموجه بودن اندیشه سلفی در باب تبرک.^۲ برای نمونه، روایات فراوانی در ارزش و اهمیت تربت امام حسین علیه السلام و جواز، بلکه استحباب تبرک

روایات فراوانی در ارزش و اهمیت تربت امام حسین علیه السلام و جواز، بلکه استحباب تبرک جستن و شفا خواستن به آن و سجده کردن بر آن و خوردن آن تربت مقدس برای بهبودی و همراه نمودن آن با میت، وارد شده که هر انسان بی‌تعصب و حق‌طلبی را در جایز دانستن تبرک، به اعتراف وامی‌دارد.

اجابت و سرسختی سلفی‌ها در منع مسلمانان از تبرک جستن به آثار پیامبران و صالحان، هیچ تفسیر صحیح و روشنی ندارد؛ بلکه با انبوه روایاتی که این عمل را جایز می‌شمارد و سیره پیامبر و صحابه و تابعین را شاهد می‌آورد، ناسازگار و خودبه‌خود از درجه اعتبار و اهمیت است.

جستن و شفا خواستن به آن و سجده کردن بر آن و خوردن آن تربت مقدس برای بهبودی و همراه نمودن آن با میت، وارد شده که هر انسان بی تعصب و حق طلبی را در جایز دانستن تبرک، به اعتراف وامی دارد. اینک متن شماری از این روایات را از نظر می گذرانیم:

۱. امام صادق علیه السلام فرمود: کنار سر امام حسین علیه السلام خاک سرخ گونی است که هر دردی جز مرگ را شفا می دهد.^۲

۲. ابن ابی یعفور گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: می شود کسی از خاک قبر امام حسین علیه السلام بردارد و از آن منتفع شود و دیگری چنین کند و بهره مند نگردد؟ فرمود: به خدا نه! هر که آن خاک را برگیرد و مطمئن باشد که خداوند آن را مایه بهره مندی اش قرار می دهد، البته چنین خواهد شد.^۳

۳. امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند تربت امام حسین علیه السلام را درمان هر درد، و امان از هر ترس قرار داده است. پس هر گاه یکی از شما مقداری از آن را بردارد، باید آن را ببوسد و بر چشم بگذارد و بر بدنش بمالد.^۴

۴. علی بن یقطين گوید: امام رضا علیه السلام بسته ای پارچه و غلامانی به من پیشکش نمود. چون خواستم پارچه ها را مرتب کنم، در میان آنها مقداری خاک یافتیم. به فرستاده امام گفتم: این چیست؟ گفت: ایشان همراه هر متاع و کالایی، اندکی خاک قبر حسین علیه السلام قرار می دهد. فرستاده افزود: امام رضا علیه السلام فرمود: این خاک، به اذن خدا، مایه امنیت است.^۵

۵. امام صادق علیه السلام فرمود: در خاک قبر امام حسین علیه السلام درمان هر دردی نهفته است، و آن بزرگ ترین درمان است.^۶

۶. امام صادق علیه السلام فرمود: کام فرزندانان را با تربت حسین علیه السلام بردارید که مایه امنیت است.^۷

۷. یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام گوید: به امام عرض کردم: من درد و بیماری فراوان دارم و برای بهبودی، هر دوائی را تجربه کرده ام؛ فرمود: چرا به خاک قبر حسین علیه السلام شفا نمی جویی که هر دردی را درمان می کند و از هر هراسی در امان می دارد؟^۸

۸. امام صادق علیه السلام می فرماید: خاک قبر حسین علیه السلام هر دردی را دواست.^۹

۹. امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس بیماری بیند و نخست از خاک قبر حسین علیه السلام شفا بجوید، خدایش بهبودی بخشد؛ مگر آن که بیماری مرگ باشد.^{۱۰}

۱۰. در حدیث است که محمد بن مسلم بیمار شد و امام صادق علیه السلام دارویی نوشیدنی برای او فرستاد. محمد دارو را نوشید و از بند بیماری رهایی یافت. پس خدمت امام رسید. حضرت

فرمود: آن نوشیدنی را چگونه یافتی؟ عرض کرد: از خودم ناامید شده بودم، اما با خوردن آن دوا بهبودی یافتم و نزد شما آمدم؛ گویا که بند از پایم گشوده‌اند! امام فرمود: در آن نوشیدنی مقداری خاک قبر حسین علیه السلام بود؛ بهترین دویایی که می‌توانی خود را با آن درمان کنی. پس چیزی را جایگزین آن مکن. ما از آن نوشیدنی به فرزندان و زنان خود می‌دهیم و هر خیر و بهبودی را از آن می‌دانیم.^{۱۲}

۱۱. از امام باقر و امام صادق علیهما السلام نقل شده که فرمودند: خداوند به پاداش شهادت امام حسین علیه السلام این سه امر را ویژه او قرار داد: امامت در فرزندان او، شفا در تربت او و اجابت دعا کنار قبر اوست.^{۱۳}

۱۲. از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل است که از شهادت حسین علیه السلام خبر داد - تا آن‌جا که فرمود: - بدانید که اجابت دعا زیر گنبد او، شفا و بهبودی در تربت او قرار داد، و پیشوایان حق، همه از فرزندان اوست.^{۱۴}

۱۳. امام صادق علیه السلام فرمود: خاک قبر حسین علیه السلام را تا هفتاد ذراع^{۱۵} پیرامون قبر، برای شفا می‌توان برداشت.^{۱۶}

۱۴. امام صادق علیه السلام فرمود: قبر حسین علیه السلام حرمتی شناخته شده دارد. هر که حرمت این بارگاه را نگاه بدارد و بدان پناه برد، در امان باشد.^{۱۷}

۱۵. و هم‌ایشان فرمود: تربت حسین علیه السلام تا ده میل^{۱۸} پیرامون قبر اوست.^{۱۹}

۱۶. در حدیثی از امام کاظم علیه السلام نقل شده که فرمود: چیزی از خاک قبر من برای تبرک برندارید که تربت همه ما حرام است، مگر تربت جدم حسین بن علی علیه السلام که خدای تعالی شفای شیعیان و دوستان ما را در آن قرار داده است.^{۲۰}

محمد بن مسلم بیمار شد و امام صادق علیه السلام دارویی نوشیدنی برای او فرستاد. محمد دارو را نوشید و از بند بیماری رهایی یافت. پس خدمت امام رسید. حضرت فرمود: آن نوشیدنی را چگونه یافتی؟ عرض کرد: از خودم ناامید شده بودم، اما با خوردن آن دوا بهبودی یافتم و نزد شما آمدم؛ گویا که بند از پایم گشوده‌اند! امام فرمود: در آن نوشیدنی مقداری خاک قبر حسین علیه السلام بود؛ بهترین دویایی که می‌توانی خود را با آن درمان کنی. پس چیزی را جایگزین آن مکن. ما از آن نوشیدنی به فرزندان و زنان خود می‌دهیم و هر خیر و بهبودی را از آن می‌دانیم.

۱۷. راوی گوید: از امام رضا علیه السلام درباره خاکی که می توان خورد، پرسیدم؛ فرمود: هر خاکی مثل مردار و خون و آنچه نام غیر خدا هنگام ذبح آن برده شده، حرام است، مگر خاک قبر حسین علیه السلام که درمان هر دردی است.^{۲۱}

۱۸. امام صادق علیه السلام فرمود: اگر مؤمن مریض و دردمندی نسبت به حسین بن علی علیه السلام حق شناس و حرمت گزار و ولایت پذیر باشد و آن گاه به قدر سرانگشتی از خاک قبر او بگیرد و بخورد، آن خاک، او را شفا دهد.^{۲۲}

۱۹. در روایت است که خدای تعالی به پاداش کشته شدن حسین علیه السلام چهار ویژگی را به او بخشیده که از جمله آنها: شفا را در تربتش و اجابت دعا را زیر گنبد حرمش قرار داده است.^{۲۳}

۲۰. امام صادق علیه السلام بیمار گردید؛ پس فرمود کسی را اجیر کنند تا کنار قبر حسین علیه السلام برای ایشان دعا کند. مردی را یافتند و مطلب را با او در میان نهادند. گفت: چنین خواهم کرد، اما هم حسین امامی بود که باید اطاعتش می کردند و هم ایشان امامی است که باید اطاعتش کنند! وقتی سخن آن مرد برای امام صادق علیه السلام باز گفتند، فرمود: حق چنان است که او گفته؛ اما ندانسته که برای خدا مکان های ویژه ای است که دعا در آنها مستجاب می شود و مزار حسین علیه السلام از جمله آنهاست.^{۲۴}

۲۱. امام صادق علیه السلام فرمود: هر خاکی حرام است، مگر خاک قبر حسین علیه السلام که در آن شفای هر دردی است. هر که آن را دلبخواه و نه برای شفا بخورد، شفا نیابد.^{۲۵}

۲۲. سعد بن سعد گفته است: از امام رضا علیه السلام درباره خوردن خاک سؤال کردم؛ فرمود: خوردن خاک حرام است؛ همچون خوردن مردار و خون و گوشت خوک؛ مگر خاک محدوده حرم حسین علیه السلام که شفای هر دردی در آن است.^{۲۶}

۲۳. در حدیثی از امام صادق علیه السلام نقل شده که از ایشان درباره خاک حرم حسینی پرسیدند که آیا شفایی در آن هست یا نه؟ فرمود: خاکی که در فاصله بین قبر و چهار میلی پیرامون آن قرار دارد، مایه شفاست. همچنین است قبر جدم رسول خدا صلی الله علیه و آله و خاک قبر حسن و علی و محمد. از خاک این قبور بردار که هر بیماری و دردی را شفا دهند.^{۲۷}

۲۴. امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس از خاک قبر حسین علیه السلام بخورد و قصد شفا نداشته باشد، گویا گوشت ما را خورده است!^{۲۸}

۲۵. کسی به امام صادق علیه السلام عرض کرد: شنیدم که فرمودید: تربت حسین علیه السلام از داروهای منحصر به فرد و بی نظیر است و به هر دردی برسد، آن را نابود می کند؛ فرمود: آری، چنین گفته ام؛ مشکل تو چیست؟^{۲۹}

۲۶. یکی از شیعیان نامه ای به امام صادق علیه السلام نوشت و از ایشان پرسید که آیا همراه نمودن خاک قبر حسین علیه السلام با مرده در قبر، جایز است یا نه؟ امام علیه السلام فرمود: آن خاک را با مرده در قبرش بگذارند و با حنوطش بیامیزند.^{۳۰}

۲۷. به امام صادق علیه السلام عرض کردند: تربت حسین علیه السلام شفای هر دردی است؛ آیا مایه امنیت از هر ترس و بیم نیز هست؟ فرمودند: آری.^{۳۱}

۲۸. در حدیثی آمده است: خاک قبر حسین علیه السلام را برگیر و با باران مخلوط کن تا گل شود؛ سپس مقداری عسل و زعفران در آن بریز و آن را بین شیعیان قسمت کن تا بیماران خود را با آن درمان کنند.^{۳۲}

۲۹. امام صادق علیه السلام فرمود: خاک قبر حسین علیه السلام شفای هر دردی است؛ اگر چه به مقدار سر میل (میل سرمه دان و مانند آن) از آن برداشته شود.^{۳۳}

۳۰. امام صادق علیه السلام می فرماید: در خاک زمینی که حسین علیه السلام در آن مدفون شده، شفای هر درد و امنیت از هر هراسی نهفته است.^{۳۴}

۳۱. امام صادق علیه السلام فرمود: خاک قبر حسین علیه السلام را از محدوده هفتاد باع^{۳۵} در هفتاد باع پیرامون قبر بگیرید.^{۳۶}

۳۲. امام باقر علیه السلام فرمود: خاک قبر حسین علیه السلام شفای هر دردی است و امنیت هر کسی است که آن را برگیرد و استفاده کند.^{۳۷}

امام صادق علیه السلام فرمود:
تسبیح فاطمه زهرا علیها السلام دختر
رسول خدا یک رشته پشم
بافته شده بود که سی و چهار
گره داشت و آن را می گرداند
والله اکبر و سبحان الله
می گفت، تا این که حمزه،
فرزند عبدالمطلب شهید شد
و فاطمه از خاک قبر او چند
تسبیح فراهم نمود و مردم
از آنها استفاده می کردند. با
شهادت امام حسین علیه السلام توجه
مردم به ایشان جلب شد و
تربتش را به جهت برتری
و امتیازی که داشت، برای
ساخت تسبیح به کار بردند.

۳۳. امام کاظم علیه السلام فرمود: شیعه ما از چهار چیز بی نیاز نتواند بود ... و تسبیحی از خاک قبر ابی عبدالله حسین علیه السلام ^{۳۸}.

۳۴. امام صادق علیه السلام فرمود: تسبیح فاطمه زهرا علیها السلام دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله یک رشته پشم بافته شده بود که سی و چهار گره داشت و آن را می گرداند والله اکبر و سبحان الله می گفت، تا این که حمزه، فرزند عبدالمطلب شهید شد و فاطمه از خاک قبر او چند تسبیح فراهم نمود و مردم از آنها استفاده می کردند. با شهادت امام حسین علیه السلام توجه مردم به ایشان جلب شد و تربتش را به جهت برتری و امتیازی که داشت، برای ساخت تسبیح به کار بردند. ^{۳۹}

۳۵. از امام صادق علیه السلام درباره تسبیحی که از خاک قبر حمزه و تسبیحی که از تربت حسین علیه السلام ساخته شده باشد، سؤال کردند و این که کدام یک برتر است. فرمود: تسبیحی که از خاک قبر حسین علیه السلام عمل آمده باشد، در دست صاحبش بی آن که ذکر می بگوید، تسبیح می گوید. ^{۴۰}

۳۶. امام صادق علیه السلام کیسه‌ای زردرنگ از دیبا ^{۴۱} داشت که در آن تربت حسین علیه السلام بود. چون وقت نماز می شد، تربت را به سجاده خود می ریخت و به آن سجده می کرد. امام فرمود: سجده بر تربت حسین علیه السلام حجاب‌های هفت گانه را می درد. ^{۴۲}

۳۷. امام رضا علیه السلام فرمود: چه می شود هر گاه یکی از شما مرده‌ای را در قبر گذاشت و بالشی از خاک برایش قرار داد، خشتی از خاک قبر حسین علیه السلام روبه‌رویش و نه زیر سرش بگذارد! ^{۴۳}

۳۸. امام صادق علیه السلام فرمود: هر کس تسبیح تربت حسین علیه السلام را بگرداند و یک بار «استغفر الله» بگوید، خداوند برایش هفتاد مرتبه استغفار را ثبت می کند، و اگر تسبیح را نگه دارد و ذکر نگوید، در هر دانه آن هفت تکبیر و تسبیح نهفته است. ^{۴۴}

از این گونه روایات در تبرک جستن به تربت امام حسین علیه السلام فراوان است که شماری از آنها را یادآوری کردیم. هر که بیش از مقدار را خواهان است، به کتاب‌های فقهی و روایی مراجعه کند؛ اگرچه همین تعداد نیز برای انسان منصف و درست‌اندیش بس خواهد بود.

بی‌نوشت‌ها:

۱. این مقاله، بخشی از کتاب «التبرک» نوشته آیت‌الله احمدی میانجی است در ۴۰۰ صفحه که با استناد به روایات و نقل سیره پیامبر ﷺ و صحابه و تابعین در مسئله تبرک، برهانی قاطع در برابر کسانی که این عمل را حرام می‌دانند و تبرک‌جویان را به کفر و بی‌دینی متهم می‌کنند، پیش نهاده است.
۲. ترجمه بخشی از مقدمه کتاب «التبرک».
۳. شیخ حرّ عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۰۹ و ۴۱۰؛ محمدباقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۱۹-۱۲۲-۱۲۵. در جلد ۶۰ بحارالانوار روایتی با دو سند آمده که شفا جستن به خاک قبر رسول خدا و دیگر ائمه علیهم‌السلام را اجازه می‌دهد و علامه مجلسی درباره آن سخنی دارد.
۴. همان.
۵. همان.
۶. همان.
۷. همان، ص ۴۱۰-۴۱۲؛ همان (بحار) ص ۱۱۸-۱۲۳-۱۲۴-۱۲۹-۱۳۴-۱۳۶.
۸. همان.
۹. همان.
۱۰. همان.
۱۱. همان، ص ۴۱۲؛ بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۲۰ و ج ۶۰، ص ۱۵۷.
۱۲. کامل‌الزیارة، ص ۲۷۷؛ وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۳۲۹.
۱۳. همان، ص ۳۵۲.
۱۴. همان، ص ۴۰۰؛ بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۰ با سندهای متعدد.
۱۵. واحد طول، در حدود ۶۴ سانتی‌متر.
۱۶. وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۰۰.
۱۷. همان؛ بحارالانوار، ج ۱۰۱، با سندهای متعدد.
۱۸. نهایت مسافتی که آدم معمولی با چشم غیر مسلح و روی زمین مسطح می‌تواند ببیند، و نیز مسافتی حدود ۱۶۰۹ متر زمینی و ۱۸۵۲ متر دریایی.

۱۹. همان، ص ۴۰۱.
۲۰. همان، ص ۴۱۵؛ بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۱۸ و ج ۶۰، ص ۱۵۷.
۲۱. همان؛ بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۲۰.
۲۲. همان، ص ۴۱۵؛ بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۲۲-۱۲۵.
۲۳. همان، ص ۴۲۱.
۲۴. همان، ص ۴۲۱ و ۴۲۲.
۲۵. همان، ص ۴۸۷؛ بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۲۹ و ج ۶۰، ص ۱۵۲.
۲۶. همان، ص ۴۸۸ و بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۰.
۲۷. همان؛ بحار الانوار، ص ۱۲۶.
۲۸. همان.
۲۹. همان، ص ۴۸۹؛ بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۴ و ج ۶۰، ص ۱۵۷.
۳۰. همان، ج ۷۴۲؛ بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۳.
۳۱. همان، ج ۸، ص ۳۱۳.
۳۲. همان، ج ۹، ص ۳۵۶؛ بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۲۲.
۳۳. بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۲۵.
۳۴. همان.
۳۵. مسافت میان دو انگشت سبابه دو دست، هنگامی که دست‌ها را به طور افقی و کاملاً باز نگاه دارند.
۳۶. بحار الانوار، ج ۱۰۱، ص ۱۳۱.
۳۷. همان، ص ۱۳۲.
۳۸. همان.
۳۹. همان، ص ۱۳۳؛ و بنگرید به بحارالانوار، ج ۸۵، ص ۳۲۷ و وسائل الشیعه؛ ج ۴، ص ۱۰۳۲.
۴۰. همان، ج ۱۰۱، ص ۱۳۳.
۴۱. پارچه‌ای از حریر الوان؛ قماش‌ی است ابریشمین در نهایت نفاست. و «دیباج» معرب آن است (لغتنامه دهخدا).
۴۲. همان، ص ۱۳۵.
۴۳. همان، ص ۱۳۶.
۴۴. همان.